بسم اللہ الرحمن الرحیم نحمدہ و نصلی علی رسولہ الکریم
بحمد اللہ اندنوں یہ نادر رسالہ ۱۰۰ اشعر متضمن ۱۴۱۶ لغت موسوم بہ
بفرمائش برگزیدہ بارگاہ لم یزل منشی محمد فضل متخلص بہ رسا بھوپالی

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

بعد حمدِ ایزد و نعتِ نبی — از فروغی گوش کن ای بندی
قادر و اللہ یزدان رب کریم — باری خالق رازق و رحمٰن رحیم
مصطفیٰ فخرِ بشر خیر الانام — مقتدا و پیشوای دین امام
پارسا پرہیزگار و متقی — سجدہ گہ مسجد عبادت بندگی
کعبہ بیت اللہ بتخانہ کنشت — ہاویہ دوزخ سقر جنت بہشت
مکہ و امّ القریٰ نافِ زمین — کنج گوشہ معتکف گوشہ نشین
چرخ گردون آسمان خضرا اکاس — تارا اختر جوتشی اختر شناس
آفتاب و شمس سورج چاند ماہ — فصل موسم رت مہینا شہر ماہ

گیتی دنیا فشا عالم خلق کون
ناحیہ سمت وجہت جانب طرف
دوست یار و مونس مشفق خلیل
مہربانی لطف عادت خو سرشت
کینہ بدخواہی عداوت دشمنی
مخفی پنہاں خفیہ پوشیدہ نہاں
رہنما مرشد گرو چیلا مرید
خوب خوش اچھا پسندیدہ حسن
سیکھ اندرز و نصیحت وعظ پند
چاؤ ارمان و تمنا آرزو
قاعدہ دستور آئین رسم ریت
پادشاہی سلطنت اورنگ تخت
زرد اصفر پیلا کیسر زعفران
برگ پتا پھول گل غنچہ کلی
باب در دروازہ خانہ بیت گھر
دشت جنگل اُجڑا ویران خراب

یاری تائید و مدد امداد عون
لؤلؤ موتی دُر گہر سیپی صدف
کوچ رحلت راستا جادہ سبیل
سنگ پتھر گارا آژند اینٹ خشت
بیری دشمن بدسگال و مدعی
آشکارا ظاہر و پیدا عیاں
کہنہ بوسیدہ نیا حادث جدید
پیر بوڑھا شیخ بوڑھیا پیرزن
نفع دینے والا نافع سودمند
خوبصورت خوش لقا و خوبرو
جند لشکر فوج نصرت فتح جیت
پولا لین نرم کڑا صعب سخت
باغ روضہ گلستاں و بوستاں
کھائی خندق کوچہ و برزن گلی
ہیجڑا ہیز و مخنث فحل نر
سونا خفتن خفتہ سویا نیند خواب

عہد پیمان حلف سوگند و قسم
حی زندہ گویا ناطق بولتا
اشرف و اکرم گرامی تر اجل
وقت ہنگام و زمان ساعت گھڑی
آفتابہ لوٹا ٹونٹی لولہ نول
عین چشمہ منبع کشتی ناؤ فلک
تال کولاب و غدیر و آبگیر
بندقہ گولی کمان مہرہ غلیل
برچھی شرہ پین کارد و سنگین چھری
ناج غلہ کھیت مزرع کشت برز
جھاڑ افشان غلہ افشان سوپ چھاج
ایلچی پیغامبر قاصد رسول
سہل آسان مشکل و دشوار ادق
آنکھ چشم و عین پتلی مردمک
دانت دندان ہونٹھ لب موہنہ فم دہن
دل ضمیر و قلب جان روح و روان

میٹھا شیرین تلخ کڑوا زہر سم
خورد چھوٹا کہ کلان و مہ بڑا
زہرہ بولی فلک کیوان زحل
ارمغان تحفہ نمونہ بانگی
بحر دریا آب پانی دلو ڈول
بستی آبادی و عمران شہر ملک
دشنہ و ساطور خنجر سہم تیر
بازی و بازیچہ لہو و لعب کھیل
رونا نالیدن بکا خندہ ہنسی
دھرتی غبرا اور زمین وارض مرز
پگڑی دستار افسر و اکلیل تاج
بھول نسیان و فراموشی ذہول
دمع اشک آنسو پسینا خوی عرق
ماتھا پیشانی جبین مژگان پلک
گال رخ عارض زنخ ٹھڈی ذقن
مغز بھیجا ناک بینی گوش کان

حاجب ابرو بھون گلا حلقوم نای
دوش کندھا شانہ مٹھی قبضہ مشت
روده انتڑی راس سر تلی طحال
گرده کلیہ زہره نای گلو
ساق پنڈلی کہنی آرنج ہاتھ دست
کف ہتیلی پہونچا ساعد سره ناف
مغز گودا عظم ہڈی استخوان
چوٹی موے بافتہ مرغولہ جعد
منخره خیشوم نتھنا شحمہ لو
روگ بیماری و علت مرگ موت
سلفہ دیوانی بہن ہمشیره اخت
امان مادر والده عمہ پھپی
خاز نہ سالی سگا بھائی شقیق
خالو موں باپ والد قبلہ گاه
پزنہ بہنوئی برادر بھائی اخ
اسپ مرکب گھوڑا گھوڑی مادیان

سینہ چھاتی پسلی پہلو پاوں پای
کعب ٹخنا پیڑو عانہ پیٹھ پشت
ماس لحم و گوشت جلد و پوست کھال
ریش داڑھی موچھ سبلت بال مو
بالا اوپر فوق نیچے تحت پست
تیلی روغنگر جولاہہ جامہ باف
بست باندھا حبل رسی ریسمان
زیب زینت بہتر اولی نیک سعد
دیکھ بنگر بیٹھ بنشین جا برو
زوجہ جورو اہلیہ اتباع سوت
خویش و اولاد ابنہ بیٹی بنت دخت
عم چچا ہمشیره زادی بھانجی
ساس خوشدامن خشو ساتھی رفیق
دوستی الفت وفاداری نباه
ارضہ دیمک دیوچہ ٹڈی ملخ
لومڑی روباه مرغی ماکیان

ریچھ خرس دوب سور خنزیر خوک
زاغ کوا نسر گرگس خاد چیل
بوزنہ بندر کپی گیدڑ شغال
موشک پران گلہری باگھ شیر
کبک پسو جون سپش طاؤس مور
بھینس گاومیش اوڈلاغ وخر گدہا
بکری بز مکڑی کلاش عنکبوت
موش چوہا گربہ بلی کتا سگ
قوچ مینڈھا بھینسا جاموش الو بوم
ارنب وخرگوش سسا بھیڑ میش
یوز چیتا خچر استر بیل گاو
اونٹ اشتر سار ناقہ اونٹنی
حربا گرگٹ سام ابرص چھپکلی
کرم شب افروز جگنو آتشک
دیک مرغ خانگی مرغا خروس
دُرّہ و توتا سوا کیتو بیا

بوز بھونرا چڑیا کنجشک چغوک
چیونٹی نمل و مور ہاتھی فیل پیل
عجل بچھڑا بچہ آہو غزال
مینا شارک پودنہ سلوی بٹیر
نیولا راسو چھچھوندر موشکور
مار حیہ سانپ ثعبان اژدہا
کیکڑا خرچنگ ماہی مچھلی حوت
نبض ناڑی لمس چھونا عرق رگ
جزرسی کنجوسی نخست شوم سوم
کاٹنا لدغ گزیدن ڈنک نیش
جملہ سارا نصف آدھا ربع پاو
روئی پنبہ قطن محلاج اوٹنی
جامہ کپڑا ثوب معجر اوڑھنی
کوڑا چابک مقرعہ انکس کجک
شرم آزرم وحیا دلھن عروس
مردہ میت نیم کشتہ ادھموا

چھید ثقبہ رخنہ روزن کیل میخ — ٹہنی شاخ و فرع جڑ بن اصل بیخ

بات گفتار و سخن پاسخ جواب — سرزنش جھڑکی غضب غصہ عتاب

مطعم و مطعمہ خورش کھانا طعام — گھونٹ جرعہ چلو غرفہ پیالہ جام

لانہ چھتا انگبین شہد و عسل — بانسری مزمار نے چامہ غزل

آشیانہ گھونسلا طائر پرند — معجب و مغرور خودبین خودپسند

سلسلہ زنجیر بیڑی بند پا — زنگلہ گھنگرو جرس گھنٹہ درا

گاؤکش قصاب چرواہا شبان — گورکن حفار مالی باغبان

بنیا بقال اونٹ والا ساربان — باغی نافرمان تیاقی پاسبان

ہاتھی والا فیلبان خرطوم سونڈ — ڈھونڈنا جستن تفحص جوئی ڈھونڈ

کفشگر اسکاف موچی کفش دوز — دوپہر نصف النہار و نیمروز

چور سارق دزد شحنہ کوتوال — کوفجان نچرا مصیدہ دام جال

گول احمق سادہ لوح و بیوقوف — پود بانا تار تانا پشم صوف

مکر نیرنگ و فریب و کید ریو — منتر افسون جن پری عفریت دیو

مے شراب و خمر مل انگوزہ ہینگ — عاج ہاتھی دانت قرن و شاخ سینگ

بھال پیکان و سنان تلوار تیغ — برق بجلی ابر بدلی غیم میغ

بام کوٹھا سقف چھت تالا پاڑہ — کوس نقارہ دم شمشیر باڑہ

رانڈ بیوہ چرخہ رہٹہ دوکدان

جاڑا سرما گرما تابستان صیف

آس امید و توقع چشمداشت

دھنیا نداف آٹے والا آردگر

بوفروش عطار گندھی مسک مشک

روزہ رکھنے والا صائم روزہ صوم

بس بہت بسیار افزون و کثیر

دہان شالی چھینا ارزن جرت جوار

رائی خردل حلبہ میتھی ارد ماش

دھنیا کشنیز املی جھجھہ ملح لون

ساگ سبزی و ترہ ککڑی خیار

ریب شک ظن و گمان یا ور یقین

سوہنی جاروب جھاڑو مکنسہ

قصہ اسطورہ کہانی داستان

قالین غالیچہ چٹائی بوریا

مسکہ مکھن چربی چکنائی وسم

سود نفع و فائدہ ٹوٹا زیان

تشنہ پیاسا پاہنا مہمان ضیف

نامہ خط خامہ قلم لکھا نگاشت

لڑکا کودک طفل بیٹا ابن پسر

گیلا تر مبلول یابس سوکھا خشک

فطر روزہ کھولنا دن روز یوم

آرا گوگرد گندھک رال قیر

غیث باران مینہ رشاشہ طل پھار

دھوبی گازر نائی گرا موتراش

ناکس و معکوس اوندھا سرنگون

پالک اسفاناخ سبزہ مرغزار

رکھا نہادن امانت ارابین

کرنی کلمالہ ہتوڑا مطرقہ

زور قوت تاب نیرو بل توان

حشو بھرتی ممتلی مشحون بھرا

آگ آتش نار آذر بت صنم

سمن روغن گھی دہی جغرات ماست
گہنا زیور حلہ پیرایہ لباس
چھاتی پستان سینہ بند انگیا سبیج
آرسی آئینہ آرایش سنگھار
گاؤں قریہ موضع قصبہ دہ کلات
الگنی اوشنگ آونگ و شریط
چھینک عطسہ ریزش پینی مخاط
ہچکی ہکہک ہکہ استفراغ قے
مرتفع عالی بلند اونچا رفیع
لچھمی اقبال و دولت امن چین
پڑھہ بخوان دفتر جریدہ لکھ نویس
کٹنی دلالہ کمینہ دون رذیل
ہڑ ہلیلہ جوز ہندی ناریل
مرچ فلفل ہرد ہلدی زرد چوب
پنکھا مروحہ باد بیزن باد کش
کوٹھی کندو آس چکی آسیا

سچا صادق راستگو سچ صدق سیت
چوب لکڑی ہیمہ ایندھن کاہ گھاس
قلبہ ہل کیاری خیابان تخم بیج
فص نگین چھلا کچھ کنگن سوار
سہ ثلاثہ تین سبعہ ہفت سات
گھیرا حلقہ گھیرنے والا محیط
دسترس مقدور سرمایہ بساط
چربی شحم و پیہ پٹھا عصبہ پے
دودھ بھائی کوکہ ہمشیر و رضیع
چشمک و ایما اشارہ دیدہ نین
چکسہ پڑیا صرہ تھیلی کیسہ کیس
گنگ گونگا اخرس و ابکم کلیل
پیڑ شجرہ دار ثمرہ بار پھل
اوکھلی مہراس ہاون کوٹ کوب
ذائقہ لذت مزہ چکھ تو بچش
چمچہ قاشق ملعقہ تابہ توا

توت فرصاد آم انبہ کیلا موز
بہ سفرجل بیر نبق اخروٹ جوز

مول قیمت نرخ بھاؤ وزن تول
زرقہ چوگا پوٹا جاغر چونچ نول

لوہا آہن تانبا مس ارزیز رانگ
ساز باجا نعرہ و آواز بانگ

رنگ دے زصباغ لون و رنگ فام
شرق پورب غرب پچھم اسم نام

جنانا زادن دائی دایہ قابلہ
زخم و آزخ سا چھالا آبلہ

ترس ڈر بیم و ہراس و خوف باک
قعر اگھراتک گڈھا غار و مغاک

سست خاطر روگی بیمار و سقیم
خون لہو پٹی جیرہ پیپ ریم

چاہنا خواہش مشیت خواستن
حر گرمی سوزش و حرقت جلن

جانا رفتن جمع ہونا اجتماع
باز رکھنا منع کردن امتناع

رہنا ماندن غارتیدن لوٹنا
بھرنا آگندن رہیدن چھوٹنا

دینا دادن بونا کشتن کاشتن
کھانا خوردن پاٹنا انباشتن

بڑھنا افزودن گھٹنا کاستن
چومنا بوسیدن اٹھنا خاستن

یافتن پانا ہلیدن چھوڑنا
پینا نوشیدن شکستن توڑنا

گرنا افتادن شمیدن سونگھنا
آمدن آنا غنودن اونگھنا

کودنا جستن بنانا ساختن
ڈالنا افگندن و انداختن

دوختن سینا کشادن کھولنا
کہنا گفتن قول سختن تولنا

باندھنا بستن چمکنا تافتن
کھودنا کندیدن حفر و کاشتن

ڈرنا ترسیدن سرشتن گوندھنا
جھولی زنبیل خلکند و جھنجھنا

ہنسنا خندیدن برشتن بھوننا
بھاڑ گلخن مشوی بریان بھونا

لونگ لغوزہ جلاجل جھانجھ صنج
خال تل آژنگ جھری چین شکنج

نان پز خباز روٹی خبز نان
جوز بویہ جاپھل تنبول پان

گولا انگشت انگیٹھی مجمرہ
چمٹا آتشگیر سنسی انبرہ

چلنی غربال آرد آٹا ستو پست
نوزدہ اونیس عشرون بیس بست

لڑنا جنگیدن لڑائی حرب جنگ
آشتی صلح و مدارا عار ننگ

بنگلان کھرچن فلہ پیوسی لبا
گوشوارہ جھومکا یارہ کڑا

باگڈور افسار دمچی پاردم
خمکدہ میخانہ بھٹی مٹکا خم

دیگچا چولھا اجاغ و دیگدان
دیگ مرجل دیخ وصوان و دودخان

خاک مٹی راکھ خاکستر رباد
دادگر عادل نیاو عدل و داد

جود بخشش فضل انعام و عطا
موہبت داد و دہش جلد و سخا

سادہ روئی ریش امرد زن نسا
آئینہ مرآت و کھلاوت ریا

دائماً پیوستہ ہموارہ مدام
خاتمہ انجام پایان تم تمام

ازین قطعہ بعمل صنعت توشیح نام و تخلص مولف یعنی حافظ غلام احمد فروغی برمی آید

جبر دانا ریج نفع وران فخذ و نار انار — اونٹ سار و راس تار رکتا مر پورا مات ہار

فیض بخشش ضیف مہمان جنگ حرب گنج کنز — ظل سایہ لفظ راندن رام تابع سانپ مار

غار خفرہ باغ جنگل ریش گھاو شیر باگھ — لین می نیل و سمہ راح بادہ گرم حار

اوگنا بنت کاہ بن شتاق شکل قاش پھانک — موت حتف فتح نصرت بھید راز و خوار زار

آدمی نا بن فسان سان ناک بینی کان گوش — حمل سال لوح تختی راد باذل بیت آر

مٹی خاک کاخ قصر ریب شک بغض بیر — دور بعد ورد ہدی ابت لیل خیط تار

فوج لشکر پیٹ جوف کلس حص پا سلاک لڑ — روگ علت گور قبر وراہ رستا عقد ہار

ول شگوفہ لوزبانہ ریش داڑھی شیر دود — غیم ابر و میغ باد ل وح چھپانا حد کنار

یار یاور رای عقل و تاب طاقت بات حرف — آر حروف اولین مصرعہا نام برآر

خاتمۃ الطبع قادر مطلق کا شکر ہے کہ اندنوں یہ رسالہ مقبول اعالی وادانی مسمے بہ
قادر نامہ فروغی مصنفہ ادیب لبیب منشی حافظ غلام احمد صاحب فروغی مدرس مدرسہ فارسی جہانگیر آباد
بھوپال حسب اجازت حضرت مصنف و ام ظلہ بفرمایش جناب منشی محمد افضل صاحب رسا
بعد اخذ حق تالیف و تکمیل ضابطہ تصنیف مطبع نامی لکھنؤ مین باہتمام ولی اللہ
مینیجر کے ماہ جولائی سنہ ۱۹۰۱ عیسوی مطابق ماہ ذیقعدہ سنہ ۱۳۱۹ھ چھپکر شائع ہوا

تمت